

מתיר לכל הגשים לצאת בפאה נכרית לרה"ר. והליץ
בעד שלה"ג ורמ"א ז"ל. ודבריו ברורים שם להתיר
ולא כמו שפירשו בהם איזה תלמידים שלא הבינו
דבריו עש"ב.

ולכן ג"ל עיקר לדינא כמ"ש בספרי תבואות שמ"ש
שם, שהסומך על דעת המקילין כחו גדול ויש
לו גדולים הרבה, ספרדים ואשכנזים לסמוך עליהם.
ומצוה רבה לפרסם ההיתר כדי למשוך נשי הדור
החדש המגלות ראשם לגמרי ויבואו ללבוש פאה
נכרית בהיתר. לא כן כאשר שומעים דעת האוסרים
אזי לדידהו שאין עולה על דעתם ללבוש מטפחת
אומרות כיון שכן הוא שהאיסור שוה, טוב לישראל
חפשי בשער גלוי לגמרי. לא כן בשומעם מדת ההיתר
אזי יבואו לבחור בטוב ולמאוס ברע.

וכבר מילתי אמורה שם בספרי שכל עיקר גילוי של
שערה ממש אין בו לא עשה ולא תעשה.
וכמ"ש הראש"ל שליט"א משם הפוס'. ובפאה נכרית
חוט דרגא דאף לאוסרים אין כאן כ"א איסור דרבנן
וכמ"ש שם בספרי. וכן ראיתי להרב הפוסק מהר"ם
הלוי שליט"א שכתב שם באור תורה בסו"ד שאין
כאן אלא איסור דרבנן והביא עוד ראיות לזה עש"ב,
וא"כ הו"ל מחלוקת הפוס' בדרבנן וספק דרבנן להקל
ובפרט שמעשה רב, דכולי עלמא גשים חסידות ורבניות
ספרדים ואשכנזים לובשים זה ואין פו"פ, ולכן אין
להרעיש העולם ע"ז, ותורה אחת ומשפט א' הוא לכל,
והדבר ברור להלכה ולמעשה להתיר וגם מצוה וחובה
על הגשים להתקשט לבעליהן ולכל העולם בהיתר, ולא
להתגולל ע"י מטפחת ויגרמו לבעליהן לתת עיניהם
באחרות ח"ו, וכמה חששו רז"ל והתירו הרבה איסורין
שלא תתגנה האשה על בעלה. והו"ל פשוט, וצור
ישראל יעמידנו על האמת ואל יצל מפניו דבר אמת
עד עולם אמן. החו"פ ירושלים תוב"ב בסיון המוכתר
בכתר תורה ש' שמח תשמ"ח רעים אהובים לפ"ק.

ע"ה שלום משאש ס"ט

סימן טז

עוד בדין היתר פאה נכרית לנשים

ראיתי בירחון הנכבד אור תורה טבת תשמ"ט סי'
מ"ב, מה שחזר בשניות הרב מהר"ם הלוי
שליט"א, לקיים ולחזק דבריו וקושייתו הגדולה על
שלה"ג (בטבת תשמ"ח) דלמה לא התירה המשנה
לאשה בפאה נכרית בשבת, וגם בחצר התירו רק משום
שלא תתגנה על בעלה, והרי אין לחוש שתשלוף הפאה
בשבת דודאי לא תגלה שערותיה ותעבור על איסור
פריעת ראש דאורייתא, והיא קושיא גלויה לדרדקי
דבי רב, וא"א ל' שנעלמה מגאוני עולם המתירין,
ולזה קמתי להליץ על רבותינו הגדולים הא' נון,
והוכחתי מדברי רש"י ז"ל בדף ס"ה ע"א, דטעמא דר'
שמעון בן אלעזר דמתיר לאשה לצאת בכבול לרה"ר
בשבת, לא משום שהיא חוששת לגילוי ראש ולא

המשניות ממש. ובוזה יהיה שוה עם פשט דברי רש"י
בסנהדרין ק"ב שכתב פאה נכרית שעושין לגוי ע"ש.

זהו הנ"ל ליישב דברי רבותינו גאוני עולם הראשונים
כמלאכים נג' שמימות שלה"ג עד היום, והלכה
זו נמשכת והולכת למעשה רב אצל האשכנזים דור
אחר דור, ושמעתי ממגיד אמת שאשתו של האדמו"ר
מגור זלה"ה היתה הולכת בשוק בפאה נכרית, ואי
אפשר לכל רבותינו זלה"ה שיטעו בדבר משנה ברורה
כזה שנשאר עלום ומכוסה, עד דורינו אנן איזובי קיר,
ומה ידענו ולא ידעו, ולכן מה שהלצתי עליהם ג"ל
עיקר. ובלא"ה הדברים מוכרחים מכל מה שכתבנו.

וראיתי להרב מהר"ם הלוי שליט"א שם שהספרדיות
לא נהגו לצאת בפאה נכרית לרה"ר בחוצה
לארץ, מפני שתופסין עיקר כדעת האוסרים ולכן
המקילות מלבד האיסור שאין בוה חילוק בין אשכנזים
לספרדים עו"ז הרי הן פורצות גדר המנהג וכו' עכ"ל.
ולפקוצ"ד מעולם לא היה מנהג בזה אצל הספרדים
בחו"ל, לפי ידיעתי במארוקו ארץ מולדתי לא עלה על
דעת שו"א מרבני הדור קטן או גדול לדבר בזה כלל
שהרי לא היתה נמצאת פאה נכרית אצלם, ולא ידעו
מה היא, רק דרך לימוד במשנה היו קורים פאה, אבל
לא ראו ולא שמעו מזה כלל כדי לקבוע מנהג בזה
לאסור או להתיר, ורק כאשר באו הצרפתים למרוקו
הביאוה עמהם כי אפי' אין להם איסור גילוי הראש
עשו אותה לגוי להתקשט וכמ"ש הרמב"ם, וכאשר
הנשים נכנסו לבתי ספר הגבוהים שלהם ושכלם
התפתח לאור הזמן, או נחלקו הקהל לב' סיעות, מהם
שגילו ראשם לגמרי להיות מודירין כנצריות ולא חשו
לאיסור גילוי הראש, ההדתיים החשובות שלא רצו
לגלות לגמרי, עכ"ז כדי להתאים לרוח הזמן ובהיתר,
כיסו ראשם בפאה נכרית, ובפרט שהתחילו לצאת
לאירופה ושם ראו כל הנשים הדתיות ונשי הרבנים
בכלל, ונספחו אל עדת האשכנזים הלובשים אותה
ואין פו"פ, עוף לא צווח, ואדרבה נעשה הדבר פשוט
להתיר בשופי ומתפארים בזה שאינם מגלות ראשן
לגמרי ומצאו מקום לעשות בהיתר, ולא היה שום מנהג
בזה כדי להצטרך לפרוץ גדר, ואדרבה לאידך גיסא עד
היום רבני ודייני הספרדים ואבות בתי הדין בארץ
ובחו"ל, כולם גשיהם יוצאות בפאה נכרית ורק מעט
מזער מהאברכים הספרדים של היום או מחמת עניים
או מחמת תמימותם קיימו "ויאמר לאוסרים ה' עמכם"
וגמנעו מזה, ומובטחני שעוד זמן גם הם יפקחו עיניהם
ודעתם לאור הזמן ויחזרו ללבוש פאה נכרית.

ובפרט שיש אתנו הרבה פוס' מגדולי הספרדים ג"כ
שהתירו, ה"ה משפ"ע וישכיל עבדי וכף
החיים שכתב שכן הסכמת האחרונים להתיר כדברי
הרמ"א. ובס' שו"ח אסיפת דינים אות ד' שיש לסמוך
על ש"ג ורמ"א ולבוש כי הם עמודי הוראה ועיני כל
העדה עליהם וכו' ע"כ. הבאתי כל דבריהם בספרי
תבואות שמש שם. והיום ראיתי שגם הגאון בן ציון
אבא שאול שליט"א בספרו אור לציון האו"ח סי' י"א

הכל בלי כוונה ותביאם ברה"ר, ומוכרח לוי דאינה נותנת דעתה על זה, ובינתיים שתחזור ללובשם תביאם ד"א ברה"ר. וא"כ גם בהיא שתחלוץ ותחוי אינה נותנת דעתה על גילוי ראש לפי שעה.

וכן מוכרח לומר, לדעת הגאון בעל התניא בש"ע שלו סי' ש"ג סעיף ט"ז כתב וז"ל אבל לא תצא בפאה נכרית דהיינו קליעת שיער תלוש שנותנת על שיערה כדי שתראה כבעלת שיער הרבה שמא תחלצנה מעל ראשה להראותה, או שמא תפול מעל ראשה ותביאנה בידה עכ"ל. והבי"ד הרב כף החיים סי' ש"ג אות תן, וציין ע"ז ר"ז והוא מהגמ'. וידוע שהגאון ז"ל הוא ממתירי הפאה נכרית וכמ"ש בש"ע שלו סי' ע"ה שכתב להדיא שאין בה פריעת ראש לגמרי כדברי השל"ג ומ"א ע"ש. וא"כ דאי כוונתו בלא שבכה וכמו שמפרש השל"ג להדיא, ועכ"ז חשש שתחלוץ או יפלו, ובודאי כוונתו שהכל בלי כוונה. וכמו שיפלו בלי שתכרין לגילוי הראש ותביאם ד"א ברה"ר.

ושוב האיר ה' את עיני, ומצאתי את שאהבה נפשי, דברים מפורשים היטב בס' תשובה מאהבה ה"א סי' מ"ח, שהוא א' מן המחמירים בפאה נכרית, הביא דבריו בס' דת יהודית כהלכתה, ע"ש בדף כ"ב וכ"ג והגמ"ש, לדחות דברי הבא"ש, וכתב דפאה נכרית איירי במגולה לגמרי ע"ש. וכתב דזהו ההפרש בין בבא דרישא דחוטי שער לבבא דסיפא דפאה נכרית, דבבא דרישא השערות תחת השבכה ורדיד עליהן ולא חיישי בזה לשלפא ומיחויא וכו' ויוצאת אף לרה"ר, ובבא דסיפא, פאה נכרית היא עצמה השבכה ובה תכסה כל שערותיה והיא עשויה לשאת באקראי, בזה יש לחוש שמא שלפא (מזה ראייה לפאה נכרית דידן שהיא קבועה היטב בראש דאין לחוש לשמא שלפא ומותרת גם בשבת, כנ"ל) אלא שחכמים הקילו בזה בחצר שלא תתגנה על בעלה וכו' ע"ש שהאריך, אלא ששוב חזר לאסור מטעמים אחרים של מ"ע, ושל דת יהודית וכיצא ע"ש.

גם בתוך דבריו שם בדף כ"ו, כתב להקל מדינא, כי לא גרע כיסוי זה ממ"ש באו"ח סי' צ"א ס"ד, כובעים הקלועים מקש חשיבי כיסוי, ואע"ג דלענין פריעת ראש יש סמך מה"ח, היינו פרועה לגמרי, אבל לא בקלתה. ועוד אי ס"ד פאה נכרית דהיינו כיסוי משערות קלועות לא חשיבה כיסוי, הרי פריך בש"ס כתובות ע"ב ע"א. ראשה פרוע דאורייתא היא, ומשני מדאורי' קלתה שפיר דמי, ודת יהודית אפי' בקלתה, ולא משני פאה נכרית מדאורייתא ש"ד, ודת יהודית בפאה נכרית נמי אסירי. ומצאתי שכיוונתי בזה להגאון פרי מגדים על מ"א סי' ע"ה סק"א והוכיח מזה דפאה נכרית שרי לגמרי ואין בה משום דת יהודית עכ"ל.

הרי דברים ברורים דאיירי בפאה נכרית מגולה לגמרי וחששו דשלפא לה ותגלה ראשה ברה"ר לשעה קטנה בינתיים שתחזיר אותה וכמו שכתבתי ממש, אלא שחזר לאסור מטעם מראית עין וד"י ומטעם מנהג ולקמן נדבר בזה.

שלפא ומיחויא אלא כמ"ש רש"י הטעם, משום דמגניא, שהשבכה גוי הוא לה, ואם תשלוף ותחוי, אזי חוששת שיפול הכל, גם הכבול (הכיפה) וגם הסבכה ותתנוול. וטעם החולקים הוא ר' אבהו בדף נ"ז סבר לאסור משום דילמא שלפא כיפה מתחת השבכה בזהירות, ותשאר השבכה לגוי וכמ"ש רש"י שם. ומשמע מזה דהטעם דלא שלפא הוא משום ניוול, אבל בשביל גילוי ראש לבד לא חששו, ע"ש כי הארכתי להכריח דברי.

והרב מהר"ם הלוי ישצ"ו, דחה דברי בקש וכלאחר יד ובפשיטות עצומה, דאיך אני מביא ראייה מר"ש בן אלעזר. והלא אוקמה בגמ' בדף ס"ה ע"א בשיטה, ואין הלכה כשיטה וכמ"ש הרי"ף בזה ע"ש. ואני רואה שלא העמיק עיונו בדברי, דמעולם לא אמרתי דהלכה כרשב"א שהוא עומד בשיטה, אלא כדעת החולקים הסוברים דיכולה להוציא הכיפה מתחת השבכה וכמ"ש רש"י להדיא בדף נ"ז, וממילא תשאר השבכה לגוי. והכרחתי זה מדברי ר"ש בן אלעזר דלמה הוצרך לגוי ולא מטעם גילוי ראש, וזה פשוט.

ומה שהוסיף כת"ר, דגם ר"ש בן אלעזר מודה לטעם זה של איסור גילוי ראש, ורק חייש לשמא הוציא מתחת הסבכה וכו' ע"ש. ומ"מ חשש גנאי שייך שהכיפה גוי הוא לה ולא תסירנה מתחת הסבכה עכ"ל. ע"ז אני אומר שלא דקדק בדברי רש"י שכתב שהשבכה גוי הוא לשער, ולא הכיפה כמ"ש הרב לוי שליט"א, אלא בהיפך ממש, לדעת ר"ש בן אלעזר כל שהוא תחת השבכה חוששת שאם תבא להסיר הכיפה, יפול לה הכל גם הכיפה וגם השבכה שהיא לגוי ותתנוול. וכמ"ש להדיא ברש"י דף ס"ה דמיגלי שיערה ומגניא בה שהשבכה גוי לשער, ולדברי הרב לוי י"צ הלא לא מיתגלי שיערה שהרי מוציאה הכיפה מתחת השבכה, באופן שדברינו חיים וקיימים, שמדין גילוי הראש שוכחת לאיזה דקות, ומחויא ומחורת, ובינתיים תביאה ד"א ברה"ר.

וכבר הוכחתי מדברי המאירי בתשובתי הקודמת, שהשה בתולות לנשואות, אע"ג דאין בהם דין גילוי ראש, והתירו להם לצאת בציץ של כסף שאין דרך לשלוף, והכרחנו שזה מטעם ניוול.

וכעת ראיתי עוד בהרמב"ם פי"ט הלכה ו' שנתן טעם שלא תצא האשה בציץ ובלחיים וכו' שמא יפלו ותביאם בידה, וגם בהלכה ז' ולא בכבול וכו' ולא בפאה של שיער וכו' כל אלו אסורין לצאת בהם שמא יפלו ותביאם בידה או תחלוץ ותראה לחברותיה ע"כ. הנה הרמב"ם הוסיף טעם אחר, שיתרחץ קו' כת"ר, דאע"פ שתיזהר היא שלא תחלוץ ותחוי, עכ"ז יש לחוש שמא יפלו מאליהם ותביאם בידה.

הנה גם כאן יש לדקדק כיצד תביאם ברה"ר והלא היא נשארת גלוית ראש וצריכה ללובשם תיכף, דאין לומר גם כאן שמא יפלו מתחת השבכה ותשאר השבכה. דבשלמא בחולצת בידה תזהר ותקפיד להוציאם מתחת השבכה, אבל בנפילה אין זה בידה ויכול ליפול

המובן מדבריו ז"ל, דגם בכיפה של צמר ופאה נכרית, המחלוקת בין ר"ש בן אלעזר לחכמים, היא דלדעת חכמים חששו דכיון שיודעים אותה שהיא קרחת ובשביל זה לבשה פאה נכרית, גם היא אינה מקפדת, ושלפא ומיחויא, ור"ש בן אלעזר סבר, דאע"פ שיודעים שהיא קרחת, עכ"ז לא שלפא כי היכי שלא תתגנה בהראות מומה בעין, ע"ש היטב שזהו כוונתו. והשתא לפי דברי כת"ר תיקשי לכולם בין לרשב"א בין לחכמים, דהלא אף שהיא קרחת לא תוכל לשלוף ולגלות בשביל גילוי ראש וגם לרשב"א לשלא תגלה מומה בעין, והלא יספיק טעם של איסור גילוי ראש, אלא דאי כדאמרן, דבשביל איסור ראש שוכחת לפי שעה קטנה ותחזיר אח"כ. וכמו ששוכחת גם איסור טלטול ד"א ברה"ר.

גם ראיתי דברי הריטב"א דף ס"ה, שהביא הרשב"א בקיצור, וסיים ולפי"ז כי קאמרי כלל אמר ר"ש בן אלעזר כל שהוא למטה מן השבכה יוצאין בו, היינו משום שאין אשה נותנת דבר תחת השבכה אלא מפני מום שבראשה ע"כ. ר"ל ולא שלפא ומיחויא דמתגלה מומה בעין ע"ש.

ולפי פירושהו ז"ל לא צריכין תו למ"ש רש"י בטעם החולקים דילמא שלפא ומיחויא מתחת השבכה, אלא חיישי' דילמא שלפא הכל ולא חיישא שתראה קרחת שכבר יודעים אותה וכמ"ש הרשב"א להדיא, ולדעת ר"ש בן אלעזר כל שתחת השבכה הוא משום מום ולא תגלה מומה בעין, ומוכח להדיא דלכ"ע לא חיישא משום גילוי ראש, וא"כ לאו ק"ו הוא דאם אפי' יש בה מום שהיא קרחת חוששין שתגלה ולא איכפת לה במום, (לדעת חכמים) כ"ש כשאין בה מום דיש לחוש שתגלה להראות ואפי' תשאר ראשה גלויה, כנ"ל.

ובכל אופן, רבותינו הא' כמלאכים שלה"ג וסיעתיה כך הבינו בפירושא דשמעתא, דפאה נכרית היא גלויה ואסרו לצאת בה לרה"ר שמא תשלוף ותחזי, ובינתיים על איזה דקות תשכח שראשה גלויה או לא תקפיד על זמן מועט הרבה של ד"א ברה"ר וכמ"ש בתשובתי הקודמת, וכמו שהבינו גאוני עולם בעל תשובה מאהבה ומהר"ץ חיות ובית יצחק ובא"ש והרב יעב"ץ ז"ל ועוד.

עתה נבא לדברי רש"י דף ס' שהביא כת"ר, גבי מחט שכרכת עליו את השער שאין לחוש שתשלוף המחט ברה"ר, וכתב רש"י משום דשער באשה ערוה לא מחויא, ע"כ.

ולפ"קצ"ד מלבד מה שביררתי למעלה בדעת רש"י ז"ל. עוד זאת דבריו הנ"ל שהביא כת"ר אינם מובנים, הן לגבי בירית הן לגבי מחט, דכיון שאמר דלאו תכשיט הם אלא תשמיש ולא הוי משאוי, א"כ למה הוצרך עוד לטעמא דכיון דלצניעותא הם לא שלפא ומיחויא והלא אפי' לא יהיו לצניעותא לא משלפא כיון שאינם תכשיט. וכן ראיתי למהרש"א דף ס"ג ע"א גבי בירית שם שפרש"י ג"כ כמ"ש כאן, שהבירית אינה תכשיט, וסיים ומישלף ואחויי ליכא למיחש דלא מגליא לשוקה, וכתב מהרש"א שיש לגמגם בפ"י

גם בשו"ת מהר"ץ חיות סי' נ"ג הבי"ד בס' ד"י כהלכתה הנ"ל דף ל"ה והנמשך, שהוא ג"כ מהמחמירין, כתב וז"ל הנה ידע רז"מ כי זה מחלוקת ישנה. ועל דברי בא"ש כתב המ"א דברי דחז"ל. והיינו כי כל הסוגיא מהפאה נכרית מיירי דוקא היכא דכל הראש מכוסה בפאה נכרית ואין על הראש שום סבכה או שאר דברים רק מגולה כולו, ובכה"ג מותר, דשער עצמו כה"ג אסור מה"ת כדאמרי' בכתובות פ' המדיר ופרע את ראש האשה, ובזה ליכא מאן דפליג, אכן בשערות התלויות חוץ לצמתה לשיטת רמ"א ליכא איסור בשער עצמו וכ"ש בפאה נכרית וכו' עכ"ל"ה. ולסוף החמיר להלכה מטעם מנהג, עכ"פ הרי הוא סובר דאיירי במגולה בלי שבכה, ולא קשיא ליה ק"ה הגלית לדרדקי דבי רב, דדאי יתרץ לה כמ"ש.

גם בתשו' בית יצחק שמלקיש חאו"ת סי' י"ד, שהוא ג"כ מהמחמירין, הבי"ד בס' ד"כ הנ"ל דף נ"ב והנמשך, כתב וז"ל שם דף נ"ט, הנה הארכתני בזה לעיקר הדין, והיוצא מזה, לדינא אין להוכיח לאסור פאה נכרית מדינא דגמ'. וקצת ראיה יש להוכיח להיתר, אך אמנם יש לחוש לדברי האחרונים שיבואו לידי מכשול שיסרקו אותה בשבת ויבואו ג"כ לצאת בשערות ראשן וכו' עכ"ל"ה. הרי דבעיקר דינא התיר ולא קשיא ליה קושית כת"ר, וגם הגאון בא"ש שהוא הראשון שדחה דברי שלה"ג, והגאון בעל תשו' הרב יעב"ץ שחיוק דבריו, לא דחו דבריו בכח מחמת ק"ו כת"ר הנגלית, אלא מטעם ד"ל דאיירי תחת השבכה, או איירי בחצר וכו' וגם מטעם דת יהודית מוכח דאותה קושיא אין בה ממש מעיקרא, דעביד איניש לשכוח, ונשים צחצוניות הן, ורוצים להראות לאחרות.

ומ"ש כת"ר שבחידושי הרשב"א והריטב"א לא פירשו בדברי ר"ש בן אלעזר מטעם גוי כפרש"י, אלא משום ששער ראשן קרח, ואם תגלה הכיפה יתגלה מומה, ות"ק סבר דכיון שחברותיה יודעות שהיא קרחת ובשביל זה עשתה כיפה אינה חוששת לשלוף, ודמי לשן תותבת וצלחית של פלייטון דפליגי תנאי בזה ע"ש. וגם בסבכה המוזהבת היינו משום שלא תשלוף משום איסור פריעת ראש עכ"ל. הנה ראיתי דברי הרשב"א במקורו באורך, ומפרש שהמחלוקת בין רבי ורבנן בשן תותבת זכובלת וכו' משום מום, דכל הני לא נפקת בהו אלא משום מום. וסברי רבנן כיון שמומה ניכר דכל הרואה אותה יוצאה בשן של זהב כבר הוא יודע שהשן שלה חסר, וכן כובלת וצלוחית. כבר יודעים שהיא בעלת ריח רע, וכיון שאינה יכולה להעלים מומה, אף היא אינה מקפדת ושלפא ומיחויא, ורבי סבר דאע"כ לא שלפא כי היכי דלא תתגנה יתר בהראות מומה בעין, וכן הטעם בכיפה של צמר שאין אשה מקשטת עצמה באותה כיפה אלא אשה שהיא קרחת מפאת ראשה והיינו דחני לה בהדי פאה נכרית, (ר"ל שגם היא לובשין אותה מטעם זה) והיינו דשרו לה טפי כבול בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה משאר תכשיטין, דכיפה של צמר צריכה לה טפי לסלק גנותה, עכ"ל"ה.

ע"כ. איני מבין שדברי התוס' מפורשים דאם הוא תכשיט חיישי' לאיחויי אפי' יש בו משום צניעותא, ונ"ל דלא כתב כן אלא לדעת הסמ"ג כדי לתרץ קו' הב"י ע"ש. וכמ"ש בלשונו ונ"ל דהסמ"ג ס"ל וכו' ע"ש. ובסוף דבריו הניח דברי הסמ"ג בצ"ע ע"ש. וכ"כ המג"א בשם הסמ"ג והתרומה דס"ל כמ"ש התוס' דאע"ג דהוי לצניעותא גזרי' דילמא מחויא ע"ש.

ולך נא ראה גם בס' צמח צדק מליובאוויטש, במס' שבת פ"ו משנה א' דף 83 אות ב' שכתב להדיא משם הרב פנ"י (לא ידעתי מי הוא דבס' פני יהושע לא מצאתי, ואפשר שהוא פני יוסף או פני יצחק וכיצא) שפ"י בו, דהתוס' חולקים על רש"י שאם היא תכשיט חיישי' דילמא שלפא וכו' אלא הכא היינו טעמא דס"ל דהאי מחט אינו תכשיט ומשו"ה הוא דלא חיישי' דילמא שלפא ומיחויא. וכן ביאר הט"ז. ועוד האריך בשיטה זו לבאר זה. ושם בדף 84 חזר על מסקנת הדברים ונ"ל. קיצור, והתוס' חולקים על רש"י בב' דברים. א', דבמה שחשוב תכשיט חיישי' דילמא שלפא אף דעשוי לצניעותא וכמ"ש סעיף א' וכו' ע"ש. ושם בעמוד ב', כתב בקיצור שגם בחידושי הרמב"ן ורשב"א מבואר כן ע"ש. וכן הוא באמת בחידושי רשב"א דף ג"ט ע"ב ד"ה ותיהוי כבירית. הביא פרש"י ותשתרי נמי לצאת בה הואיל ולצניעותא עבידא. ובתוס' פירשו דהכי קאמר ותיהוי כבירית שהיא טהורה, משום שאינה תכשיט אלא טבעת הכלים וכו' הכא נמי (במחט) שאינה אלא כטבעת הכלים תשתרי דאינו תכשיט ע"ש. מובן מדבריו בדעת התוס' דאם הוא תכשיט חיישי' לשלפא אף דהוי לצניעותא.

וכד"י שלא להניח דברי רש"י ז"ל, שיהיו סותרים זא"ז, עם מה שהעליתי למעלה גבי פאה נכרית, שהוא מודה דלולי טעמא דנזי חיישי' דילמא שלפא. וכאן כותב דלא תשלוף משום טעמא דצניעותא. נ"ל לתרץ כמ"ש בתשובתי הקודמת גבי קליעת שערות שיש בה מעט עבודה וסירחא לסתור הקליעה ובינתיים תזכור איסור שבת ותימנע. לא כן לאחויי אין סירחא לקחת מעל ראשה ושוכתה, וגם כאן גבי מחט שהשער כרוך עליה, צריך מעט סירחא וזמן להוציאה, וע"כ תבא לזכור איסור גילוי הראש ותימנע. כנ"ל ליישב דברי רש"י ז"ל.

באופן שאל ה' יואר לנו. וסברתינו שאמרנו לא נפלאות היא ולא רחוקה, והרי כמעט כל הפוס' אפי' המחמירין בפאה נכרית מטעמים אחרים סוברים דאפי' במילי דצניעותא חיישי' שמא תשלוף ותחויי, וה' יוכנו ויאיר עינינו תמיד לכיון אל האמת, ואפי' יהיה זה מחלוקת הפוס' הלא גדולי עולם השלה"ג וסיעתיה יסברו כן, ובלא"ה כבר כתבתי בתבואות שמ"ש תאה"ע סי' קל"ח משם הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א, שהביא משם הרבה אחרונים שהאריכו ליישב קו' הבא"ש מעל שלה"ג, ע"ש בס' יביע אומר ח"ד סי' ג'. וכל הני פוס' המה ראו וידעו דברי הש"ס בשבת בפאה נכרית ועיינו בהם. ולא קשיא להו קו' כת"ר הגלויה לעין כל. מוכח דמפרשי כמו שכתבתי.

הקונטרס דכיון שפירש דבירית לאו לנוי וכו' לא איצטריך לטעמא דלא מגליא שוקה, דהא בלא"ה כיון שאינו לנוי תכשיט ודאי דלא שייך למיחש ביה למישלף ולאחויי עכ"ל, וגמגום הנו' יעבור גם ע"ד רש"י הג"ל בדף ס' ממש וכמו שכתבתי.

ועי' להתוס' שם שהקשו על רש"י דהא כבלים אין יוצאים בהם בשבת דחיישי' דילמא שלפא להו משום דהוו תכשיט אע"ג דלצניעותא עבדא כמו בירית דהכל ענין א' אלא שבירית אחת וכבלים בשתיים וכו' ונר' לר"י דהכי פירושו ותיהוי כבירית שיוצאים בה לפי שהיא טהורה משום שאינה תכשיט דאינה נזי לאשה כיון שאינה כ"א באחת והוי כטבעות הכלים וכו' ה"נ האי מחט שהיא טהורה לפי שאינה אלא כטבעות הכלים תשתרי דאינה תכשיט וכו' ע"כ.

המובן מדבריהם דאם יהיה תכשיט ככבלים אע"ג דהוי לצניעותא חיישי' לשלפא ומיחויא, וזה ברור. ועי' להתוס' דף ס"ג ע"ב ד"ה ותיהוי כבירית, שדבריהם גראין כסותרים למ"ש כאן, שכתבו וז"ל לכן נ"ל דאפשר ליטלן בלי גילוי שוקים, וההילוק הוא דבירית לא הוי תכשיט וכבלים הוי תכשיט, ומשמע דאם א"א בלא גילוי שוקים היה מותר לצאת אפי' בכבלים, והוא היפך דבריהם כאן, וצ"ל דשם פירשו אליבא דרש"י דאמר משום צניעותא לא מגליא לשוקא ול"ח לאחויי וכמ"ש בריש דבריהם ע"ש שהביאו פרש"י, ושקלי דטרי אליביה. והקשו א"כ גם בכבלים אע"ג דהו תכשיט למה לא יוצאין, והלא ודאי לא שלפא מטעם צניעותא, לזה פ"י דלדעת רש"י גופיה צ"ל דבין כבירית בין בכבלים אפשר ליטלן בלי גילוי שוקים, אלא דבירית לא הוי תכשיט ולא חיישי' לאחויי, ובכבלים הוי תכשיט וחיישי' לאחויי וליכא טעמא דצניעותא, כנ"ל מוכרח ליישב דבריהם. וכן נר' כל סגנון דבריהם, שהוא אליבא דרש"י ז"ל ע"ש.

גם בכל האחרונים משמע דרש"י ותוס' פליגי בזה. עי' ט"ז סק"ז שכתב בפ"י לדברי התוס' וז"ל אבל אם היה תכשיט אסור דילמא שלפא ולא ס"ל כרש"י דכיון דעבידא לצניעותא ל"ח דילמא שלפא ומיחויי. והתוס' הוכיחו דאפי' עבידא לצניעותא מ"מ חיישי' דילמא שלפא, אלא הטעם בבירית דיוצאים בה דאינו תכשיט לנוי ולא הוי אלא כטבעת הכלים ולא הו"ל למיגזר דילמא שלפא וכו' עכ"ל. ע"ש דבריו בבואור רחב דחה דברי הב"ח שסבר היפך, וכתב שתקפה עליו משנתו ע"ש. ועי' ג"כ מחצ"ה סק"ז וז"ל והתוס' הקשו על פרש"י דכיון דעבידא לצניעותא ל"ח דילמא שלפא ומיחויא. והתוס' הוכיחו דאפי' עבידא לצניעותא מ"מ חיישי' דילמא שלפא, אלא הטעם בבירית דיוצאים בה דאינו תכשיט לנוי כ"א כטבעות הכלים ולא הו"ל למיגזר דילמא שלפא וכו' עכ"ל.

ומ"ש הט"ז בהמשך דבריו לפרש עוד לדעת הסמ"ג שם, דגם התוס' ידו דאם הוא נגלה תיכף ומיד אין לחוש לאחויי משום צניעותא ודוקא בכבלים שאינם נגלים תיכף ומיד יש לחוש שתחויי לאחרים

שערה. וכן מוכח ממה ששינה הרמב"ם קלתה במטפחת לוי שאע"פ שמכוסה לגמרי כיון שאין עליה רדיד. וכן ג"ל עוד להוכיח מדברי הרמב"ם הל' אישות פ"ג הל' י"א, מקום שדרכן שלא תצא אשה לשוק בכיפה שעל ראשה בלבד עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית נותן לה בכלל הכסות רדיד הפחות שבכל הרדידין וכו' ע"כ. משמע דמקום שאין דרכן לצאת ברדיד, לא יתן לה. וקשה דכיצד תצא בכיפה נקובה ששערה נר' ממנה. והלא זה אסור מדינא ולא תלוי במנהגא, כיון ששערה נר' מתוכה, אלא ע"כ דאיירי בכפה שהיא כמטפחת ויותר שאינה שקופה ומכסה הראש אם רגילין לתת עליה רדיד חובתו לתת. וא"כ גם דבריו שם במטפחת איירי ג"כ במכסה היטב את כל הראש ועכ"ז אם בלא רדיד הוי דת יהודית. ועוד ראייה ברורה ממ"ש רדיד החופה את כל גופה כמו טלית, מוכח דקפידת הרדיד היא בשביל כל הגוף, אף שתהיה הראש מכוסה היטב, ואפי' בב' מטפחות, עכ"ז לא יועיל, דצריך רדיד לכסות כל הגוף, וזה ברור. ועי' להגאון חקל יצחק סי' פ"א הביא דבריו סי' דת יהודית כהלכתה דף ר"ד, שהכריח בדעת הרמב"ם ששינה קלתה במטפחת משום דברי הירושלמי פ' המדיר הלכה ו', שנקט קפלאטין דהיינו מטפחת כמ"ש הפני משה ע"ש. ועכ"ז כשהמנהג נשתנה, מנהג מבטל מנהג וכמ"ש הראש"ל שליט"א. וכל דבריו הם קילורית לעין בנד"ד.

וא"כ ה"ה לנד"ד, דעם הזמן נשתנה המנהג, ובמקום המטפחת והכובע חזרו ללבוש פאה נכרית, וכיון שדת יהודית הוא מנהג צניעות שנהנו בנות ישראל וכמ"ש מר"ן סי' קט"ו. וא"כ תינח בזמן שמנהג צניעות זה קיים נחא אבל כיון שנתבטל המנהג, יהיה מטעם שיהיה ולא נשאר לו זכר כלל, דאי פשוט וברור דלא נשאר ע"ז שם דת יהודית כלל.

ולפוקצ"ד אני רואה במנהג זה דבר חשוב ביותר, ומעלה גדולה נמצאת בו, לפי מ"ש הפוס' החולקים על מהר"ם אלשקאר על מה שהתיר גילוי שערות חוץ לצמתן. כמ"ש הצ"ץ הנ"ל שצעק הרבה על זה בחאה"ע סי' קל"ט ובחידושי לברכות פ"ג. והאריך לסתור דברי מהר"ם אלשקאר, גם מהר"ץ חיות סי' כ"ג כתב שמהר"ם אלשקאר הפריז על המדה ע"ש. וכן בס' וישב יוסף סי' א' החמיר בזה, והנה באלו הנשים שלובשות מטפחת א"א לוי ונקה, שהמטפחת בורחת מן הראש, וגם מי שלובשות כובע נשאר הרבה שער חוץ לצמתן ועיני ראו נשי הרבנים קרוב לשליש ראשן מגולה, וכסהו והתגלה. ואף שיש פוס' שהתירו וסמכו על מהר"ם אלשקאר, מ"מ הלא היתר שלו ג"כ מטעם מנהג שנתחדש וכמ"ש הראש"ל שליט"א. ולדעת האוסרים יש מהם שאומרים שזה בכלל פריעת ראש ממש ויש בזה איסורא דאורייתא. ועי' דת והלכה דף י"ח והנמשך שהאריך בזה משם הפוס' להחמיר ובכללם החזו"א וצ"ל ע"ש.

ולפי"ז כיון שגם לאלו צריך להתיר מטעם מנהג חדש שנתגו להקל וכמ"ש הראש"ל שליט"א. א"כ טוב שניקה מנהג זה שיש בו כיסוי ראש לגמרי

ועתה אשובה ואראה בטעם הפוס' המחמירים בזה, והם ג' טעמים. דת יהודית, מנהג, ומראית עין. ואעבור עליהם בסקירה אחת, שהיום אין לחוש לשום אחת מהן וכדלהלן.

דת יהודית

לך נא ראה לגאון עוזינו מופת הדור, הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א בס' יבי"א ח"ד חאה"ע סי' ד', בענין הרדיד שכתב הרמב"ם שדת יהודית היא אשה היוצאת לשוק ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת ע"ש. וכ"כ מר"ן ז"ל סי' קט"ו סי' ד'. ע"ז כתב הראש"ל שהיום פשט המנהג שהנשים יראות ה' יוצאות במטפחת או בכובע בלבד בלי צעיף ובלי רדיד ואין פו"ם ומצפצף, ועל כרחין דדוקא עצם כיסוי הראש שהוא דאורייתא הוא מחוייב המציאות לעולם ולא ישתנה בשום זמן, אבל מנהג בנות ישראל שנהגו לצניעות כל שהמנהג בכל העיר להקל אולי כך בתר מנהגא. ודמי למ"ש מהר"ם אלשקאר להתיר במקום שנהגו הנשים לצאת בשערות שחוץ לצמתן. ואף שהצ"ץ מליובאוויטש חאה"ע סי' קל"ט, האריך לחלוק עליו, מ"מ רבו האחרונים שסמכו על דבריו של מהר"ם אלשקאר ע"ש, ובודאי שהנהגות היתר בדבר אין מוניחין אותן ויש להם על מה שיסמכו, ואכמ"ל. וה"נ במה שנהגו הנשים לצאת במטפחת או בכובע בלי צעיף ובלי רדיד כיון שהכל נהגו כן, בכה"ג אתי מנהג ומבטל מנהג, וכן מתבאר מדברי הגאון ר' אליהו קלאצין אב"ד לובלין בס' דברים אחדים עמוד ל"ב, ורק בגילוי הראש ממש הרעיש על המיקל בדבר אף במקום שנהגו היתר הואיל ומדאורייתא הוי ואין מקום להתיר כלל ע"ש. ומדברי הרמב"ם נר' דאף במטפחת שמכסה ראשה היטב יש משום דת יהודית וכמ"ש ג"כ בשו"ת באר שבע, ועי' בתשו' ח"ס חאר"ח סי' ל"ו, ואעפ"כ בזה"ז נהגו היתר בדבר, וע"כ דהיינו טעמא מטעם דאתי מנהג ומבטל מנהג.

גם כתב הרה"ג הראש"ל שם, דאף שנהגו הבתולות או שלא לילך פרועי ראש בשערות סתורות לדעת המ"א, כיון שאינו אלא משום צניעות בעלמא אתי מנהג ומבטל מנהג, ולא עדיף ממה שנאמר בדת יהודית עכ"ל. ואף ששוב מצא הראש"ל שליט"א גם לדעת הרמב"ם כפי מ"ש הב"ח דאיירי הרמב"ם במטפחת שהיא שקופה ושערה ניכר עדיין, מ"מ שאר פוס' הבינו מדברי הרמב"ם דאיירי במטפחת שלימה והם הבא"ש וח"ס. וכן לגבי הבתולות הסותרות שערן, צ"ל דמנהג מבטל מנהג ע"ש וה"ה לנד"ד.

וכן נר' מדקדוק ל' הרמב"ם שכתב אע"פ שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד תצא בלא כתובה, משמע דעיקר דת יהודית הוא הרדיד, דאל"ה הו"ל לחלק במטפחת ולוי אע"פ שמכוסה במטפחת כיון שהיא נקובה ושערה ניכר הוי דת יהודית, גם לשון מכוסה במטפחת, מוכח שמכוסה כולה, דאי בשקופה ושערה ניכר לא יאמר עליה שהיא מכוסה, שהרי ניכר

זה ששים שנה ויותר, כל הנשים היה להן כתר קטן עשוי מקרטון ומכוסה בבגד על ראשן, ותחתיו יוצאין איזה חוטים שחורים דקין על מצחן באלכסון מכאן ומכאן עד אחורי האזנים ומפשילין אותם לאחוריהן, והיה זה ג"כ להם לתכשיט, ואגב מכסין שערות שמן הצד שלפני האזנים, והיה להם רדיד גדול שמכסה ראשן ורוב גופן. וגם הכתר בכלל, אח"י התחילו להוריד הרדיד מעל ראשן, ונשאר רק על כתפיהן וגופן. ושוב הסירו את הכתר ולבשו מטפחות מרוקמות על ראשם, ונשאר מעט שערן גלוי על מצחן ובצדדין, ושוב הסירו גם הרדיד לגמרי ונשארו כך זמן רב עד שבאו הצרפתים והריחו ריח החופש ויצאו מהגלות. גם מסוה הברושה לא נשאר כ"כ, ואז פרצו גדר לגמרי והתחילו לגלות ראשם לגמרי כמו הנוצריות, וחשובות שבהן כדי לעשות בהיתר ויהיו לרוח הזמן, לבשו פאה נכרית ממה שהביאו הנוצרים עמהם להתייפות, ומעט מעט נשתרבה המנהג אצל החשובות לצאת בפאה נכרית, ואשה מתקנית מחברתה, ועוף לא צוות, צפור לא צפצף מן הרבנים להוכיח ע"ז, כי מלבד שודאי ידעו ש"ל על מי לסמוך, הם הפוס' האדירים אשר בית ישראל נשען עליהם, וגם ידעו שפשט המנהג למעשה אצל האשכנזים ללבוש אותה באין פו"פ, ובודאי לאו קטלי קני באגמא נינהו, וזוהו נתפשט המנהג להתיר.

וכת"ר מביא מס' תשובה מאהבה שבמקום שלא נתפשט המנהג להתיר כבר קבלנו דיעות האוסרים, ומה ראייה מביא מזה למקומותינו שכבר נתפשט המנהג להתיר. גם הביא מדברי הרב בירך אברהם שאמר אם המצא תמצא אחת בעיר בטלה במיעוטה, ומה ראייה היא זו לזמנינו דלא אחת ולא שתיים ולא מאה ולא אלף כולן לובשות פאה נכרית ונעשה מנהג פשוט בעולם, ובפרט במדינות שראו אור החופש וגם אצל האשכנזים קודם שיתפשט המנהג, היה מנהגם ודאי ללבוש מטפחת או כובע, ואח"כ פשט מנהג להתיר.

והנה ראיתי לכת"ר שליט"א שנפגע ממה שאמרתי שהתלמידים בתמימותם אמרו לאוסרים ה' עמכם, וחשב שאני משפיל בזה ערך התלמידים, ובשביל זה בא לכלל כעס ושפך אפו על כל הרבנים והדיינים הספרדים של זמנינו המתירין שכולם הלכו שולל בעוה"ר אחר מחשבת האשכנזים החושבים שגדולים שלהם יודעים מה שעושים, ומאמינים בהם אמונה השלימה, והם הם התמימים, וכלום אין זו תמימות שהפקח אשר עיניו בראשו לראות שרוב הפוס' אוסרים, והמנהג פשט אצל אשכנזים שלא ברצון חכמיהם, בלי ספק שיעמוד בתוקף על המשמר ויאסור איסור לאשתו וכל השואלים אותו. וגם במרוקו הנשים נתפעלו מן הנשים אשכנזיות וכו' עכ"ל. ועוד תמה עלי שמביא ראייה מחכמי הזמן להכריע להקל בדבר שגדולי עולם אשר קטנם עבה ממחנינו אסרו, ואף שיש מתירין רוב הפוס' אוסרים עכ"ד. באופן שלפי דעתו כל הרבנים והדיינים שלנו הם עמי הארצות, וגם הרבנים אינם יודעים מה עושים, [ורק הוא יודע] דברים שאסור

בלי להניח שום שערה יוצאת חוץ וכו' משתלבש מטפחת או כובע ותלך אחר מנהג שיש בו מחלוקת. ולדעת צד א' יש בו משום פריעת ראש דאורייתא שנגלה שערה מגופה ממש.

ולכן הדבר פשוט מכל מה שכתבנו, שאין בזה משום דת יהודית כלל, מידי דהוי ארדיד, ואגילוי שער חוץ לצמתן, שיש לזה יסוד ובסיס מגאוני עולם הפוס' המפורסמים שאנו סומכים עליהם בכל הדינים. וגם מדברי הפוס' המחמירין עצמם וכמו שהוכחתי.

מראית עין

גם משום מראית עין ליכא, בדבר שמאות אלפי נשים לובשות פאה, וגם החילוניות עצמן הרבה מהן לובשות אותה לקישוט ולנוי, ואיזה מראית עין בדבר שעושים כל הנשים, וז"ל. התשורת שי סי' תק"ע הביא דבריו בס' דת יהודית כהלכתה דף ס'. וכיון דאיסור פאה משום פריצות, אף דמשום מראית עין ליכא אם כל נשי העיר כך כיון דידועות, מ"מ משום פריצות יש שעוברת על דת יהודית עכ"ל. הרי דאין בזה משום מ"ע. וכ"כ להדיא ספר דת והלכה דף ט"ו וז"ל וק"ו ב"ב של ק"ו כעת שרבו הנשים בפאות נכריות, הלא במראית העין לא יתלה כלל ששערותיה פרועות רק ידמה שיש לה פאה נכרית וכו' שרבו כ"כ הפאות נכריות היום שיש לתלות בהן ע"כ. ומ"ש התשורת שי לאסור משום פריצות ודת יהודית כבר השבתי כל הצורך כמש"ל.

מנהג

הנה כבר כתבתי למעלה דאין בזה משום מנהג, דאחי מנהג מבטל מנהג וכמ"ש הראש"ל. ועי' בספרי תבואות שמ"ש חאה"ע סי' קל"ח, שהבאתי דברי הרבה פוס' הסוברים כן, והוא מילתא דמיסתברא וכמש"ל.

ובהיותי בזה, אשיב על מה שכת"ר דחה דברי במה שכתבתי שלא היה מנהג במארוקו לאסור או להתיר כי לא היתה בעולם אצלם פאה נכרית כדי לאוסרה או להתירה, והשיב על זה שדבר זה אינו צריך חכמה לחשוב שאין זו חכמה מדעית ע"כ. והנה מלבד שאין זו תשובה על מה שלא היתה ולא היה מנהג כלל. עוד זאת כת"ר מתעלם ממצב הקהלות במארוקו ובשאר מדינות קודם באו אליהם הצרפתים, שכולם אנשים ונשים היו סתומים וחתומים, רובם עמי הארצות וזלת מעט מזועיר נבונים או חכמים, ובפרט הנשים לא ידעו ולא למדו אפי' צורת האותיות, כי כולם נישאו כשהם קטנות בת ח' ועשר, ונכנסות תחת עול הבעל והוריו, וכמה משפחות בחדר א' אב ובניו נשואים, ועליהן אמרו אין חכמה לאשה אלא בפלך, וגם הפלך לא ידעו רק לבשל ולתקן הבית, ושרא דעניותא רדיף בתרייהו, והגלות העונני נצמדו יחדיו, תמיד קול פחדים, אין להאריך בדבר הידוע, ורחח החופש לא הגיע אליהן כלל, ואני זוכר בימי חורפי

בעוה"ר אחרי האשכנזים, והקטין אותם בעיניו כקליפת השום, הנך רואה דלפי האמור צריך הוא לבקש מחילה וסליחה מכל הרבנים של הדור אשכנזים וספרדים הגדולים ממנו שקטנם עבה ממתנו, ששפך עליהם סוללה בדברי שפלות, ושהם לא פקחים כלל, ושהפקח הוא שילך אחר רוב הפוס', ע"ש. והרואה יראה דטעות גדולה טעה בזה, דהפקח האמיתי הוא מי שיודע לעיין ויעמיק בדברי הפוס' ויראה מאיזה טעם אסרו ובהבטל הטעם יבטל האיסור, ובפרט שיראה לפניו גאוני עולם האדירים אשר קטנם עבה וכו', שאנו הולכים אחריהם בכל הדינים, התירו בשופי ויש למנהג על מה לסמוך. זהו הפקח הגדול למצוא כחא דהיתרא לקיים ולחזק מנהג ישראל קדושים, וזהו שאמרתי שהתלמידים הם תמימים, והרע בעיניו על זה וזה גרם לו לכתוב כל מה שכתב, ובאמת אין בזה שום דופי ח"ו. ומי אוהב תלמידי הישיבות כמותי וכו' יש לי ג' נכדים בישיבות הגדולות בארץ. ובדרשותי אמרתי שהם המגינים עלינו מן האויבים, כמ"ש עומדות היו רגלינו איתן במלחמה, בזכות שפריך ירושלים, שערים המצויינים בהלכה, אלא נתכוונתי לר' שעדיין לא הגיעו להכריע בענייני הלכה, וכל מה שאומרים להם קדוש. ואמרתי שבעוד זמן יפקחו עיניהם להעמיק ולדעת האמת לאסוקי שמעתתא וכו' ויבואו גם להתיר ויעמיקו לראות שכל טעמי האוסרים פג טעמם ונס ליחם. גם אותם חכמים שהגיעו למרוקו שאמר עליהם שאינם יודעים מה עושים, הם רבנים גאונים ועצומים וחסידים ואנשי מעשה וקטנם עבה ומדקדקים בקלה כבחמורה ונשיהם כיוצא בהם ויותר מהן. ואלו ידעו שיש שמץ איסור בזה, לא היו עושין כלל, והם ידעו דברי כל הגאונים המתירים, ובפרט הגאון הגדול חסיד וקדוש בעל התניא הנודע בבקיאותו ובחריפותו והתיר בשופי, ועליו סמכו אותם האשכנזים אנשי חב"ד, וגם אנו מביאים ראיה הרבה פעמים מהש"ע של בעל התניא, ודבריו דברי אלהים חיים וסומך עליו קדוש יאמר לו. ואני הצעיר אף שדעתי ברורה להתיר, איני מזלזל בסוברים לאסור, ואין לשו"א שיכול לו' קבלו דעתי, ואפי' יאמר מי ישמע לו. אמנם כל עיקר דברינו לקיים המנהג שנתפשט שיש לו באמת כל צדדי ההיתר בשופי.

ואני אומר לשבח ולזכותו של כת"ר שליט"א, שהוא מקודש רק לתורה ולתעודה ולא נגה עליו אור שכל הזמן החדש, ולא טעם מעץ הדעת הגשמי, ובשביל זה מדבר בסגנון זה. אמנם איזו וחביבי, הלא הפוסק צריך לשים עצמו בתוך כללות הקהל, וירד משה מן החר אל העם. ואני הצעיר חיתי בתוכם וידעתי את מכאובם. ולפי רוח הזמן הנושבת בעולם החדש הנותנת לנשים. החירות והתיפות ולהתקשט, וגם נשים החסידות יש בהם רוח החיה הזאת, וא"א לעצור בעדן ולהניחם בשפל המדרגה לגבי חברותיהן, רק הן עושין מאמץ להיות כל ענייניהם ע"פ ההלכה, וראוי לפוסקי הדור להליץ בעד דור שלם, זולת אם נוגעים באיסורא דאורייתא אוי אין מקום להליץ, משא"כ בנד"ד בדברנו, ובסליחות באלול אומרים "קרנות הוד יוצאות מתחת

לשמוע וכ"ש לאמרם. וא"א וגם אסור להתעלם מלהשיב על חסרון כבוד התורה כזה שכל השומע תצלנה אזניו.

וקודם כל איש על דבריו אחת לאחת, מה ששייך לענין הלכה, ואומר כי מה שכתב איך נכריע בדבר שגדולי עולם אשר קטנם עבה ממתנינו אסרו, אין זה כלום. וכבר אמרתי לעיל שמנהג הרדיד שהיה בימי הרמב"ם שפסק שהיוצאת בלי רדיד תצא בלא כתובה, ואחריו נתבטל כליל המנהג הזה אף שהרמב"ם קטנו עבה וכו', אלא תלוי בהמוני עם, הם המבטלים המנהג מעט מעט, ומתחלה צועקים להם רבני הזמן ולא נענים, ומעט מעט הולך ומתבטל. וגם בימי הרמב"ם עצמו כתב מקום שנהגו ללבוש רדיד חייב לתת לה וכו'.

גם בענין שער היוצא חוץ לצמתן, מתחי' היה אסור בימי הקדמונים אשר קטנם עבה ממתנינו, ובודאי צעקו עליו, ובא מוהר"ם אלשקאר ז"ל ומצא מקום להתיר מחמת המנהג שנהגו ולא נשאר בזה משום דת יהודית וצניעות ואף שגם אח"כ צעקו ע"ז וסותרו דברי מהר"ם אלשקאר כמ"ש בספר צ"ץ להגאון הגדול מליובאוויטש זצ"ל, אשר קטנו עבה ממתנינו, עכ"ז כולם צעקו ולא נענו, עד שנעשה מנהג פשוט, וגם נשי הרבנים והדיינים שערן יוצא חוץ לצמתן, ולא גינה אותם אדם מעולם מפני שהם הולכין אחר המקילין וכמ"ש כל זה גאון הדור רבינו עובדיה יוסף שליט"א הבאתי דבריו למעלה באורך.

ומזה נלמוד לפאה נכרית דכוותן, שתחי' צעקו ע"ז רבני האשכנזים במקומותיהם זה רבות בשנים כשהתחילה אצלם פאה נכרית, ולא נענו, ולא עשו כרצון חכמיהם כמ"ש כת"ר וכמו שהיה בענין הרדיד ושער היוצא, עד שנעשה מנהג פשוט. וכמו כן היה אצל הספרדים בבוא הפאה למרוקו, אלא שכאן היה קל יותר כיון שענין זה קדם אצל האשכנזים, נמצא שמי שקובע המנהג הם המון העם שהם המתחילים לשנות ענין הצניעות ועושין באופן אחר ממה שהיה רק שיהיה בהיתר, והרבנים אשר קטנם עבה הם הממליצים על המנהג החדש ומוצאים לו צד היתר, עפה"ד כמו שעשה מהר"ם אלשקאר ושאר הרבנים המתירים בענין הפאה שהליצו בעד הדור שאין בה לא משום דת יהודית ולא מנהג ולא מראית עין. וכמ"ש ג"כ הראש"ל שליט"א בספרו לענין רדיד ושער שחזן לצמתן עש"ב.

ומ"ש שאע"פ שיש מתירין רוב הפוס' אוסרים, גם זה אינו, דמלבד מה שכתבתי דרוב הפוס' המחמירים היינו משום ד"י ומ"ע וכו' וזה היה קודם התפשטות המנהג בכל העולם. וכמ"ש בדבריהם אם תמצא אחת בעיר בטלה במיעוטה, לא כן היום שכולם פרצו גדר ונעשה מנהג פשוט. גם המחמירין יחזרו בהם להתיר ונמצא רוב הפוס' לצד ההיתר. עוד זאת בדבר דרבנן אף במיעוט כנגד הרוב שפיר עבדי' לקיימו, ועל זה לא שמעתי תשובה עד עתה.

ומזה תראה שכל מה שהרעיש העולם וחירף וגידף בכל רבני ודייני הזמן לו' עליהם שהלכו שולל

אמרה ליה פסוק לי מזוגי פסק לה, פסוק לי חמרא פסק לה, פסוק לי שיראי, אמר לה שיראי למה (ר"ל) שהיא אלמנה ואין לה בעל להתקשט לו). אמרה ליה לך ולחברך ולחברורך ע"כ. ופרש"י לחברך וכי שלא אתבזה על הבריות מכבודי הראשון לא בפניך ולא בפני חבריך ע"כ. ואין לומר שכוונתה כדי שיקפצו עליה וביני, ולא בנשואה שאינה צריכה לזה, חדא, שדברי רש"י אין מורין כן אלא שלא אתבזה על הבריות מכבודי הא' שהיתה אשת חבר ויש לה כבוד של בעלה וצריכה לישראל תחת כבודו ולא תתנוול. ועוד שאלו הטעם היה בשביל שתנשא. בודאי שאין נכסי המת משועבדים לתת לה בגדי יקר כדי שתנשא לאחר, וברור הדבר כמ"ש.

וכן מצינו במשנה שם דס"ד ע"ב, המשרה את אשתו ע"י שלישי לא יפחות לה זכו' וכלים של נ' וזו זכו' ובמכובד הכל לפי כבודו ע"כ. הרי דאפי' בנותן לה מזו' בבית האפוט' כמ"ש רש"י, צריך לתת לה לפי כבודו, ובודאי כדי שתתקשט לפני אחרים ולא תתנוול ע"ש. ועי' בס' וישב יוסף היר"ד סי' ב' דף י"ג ע"ג וז"ל ואדרבה ראויה לקשט את עצמה ופסקו לה חכמים למי שמרשה את אשתו ע"י שלישי שיתן לה ג"כ לקשט את עצמה כל מין קישוט המותר לה וכו' עכ"ל.

ועוד חיפשתי ומצאתי ראייה ברורה ממ"ש מר"ן אה"ע סי' ע' ס"ה מי שהלך בעלה למד"ה פוסקין לאשתו מזו' אבל אין נותנין לה במה להתקשט ע"כ. והוא מדברי הרמב"ם פי"ג מהל' אישות הלכה ז', ושם כתב הטעם שהרי אין לה בעל להתקשט לו ע"כ. והנה כנגד זה מצינו להרמב"ם שסיים דבריו וז"ל אבל אם נשטתה בעלה או נתחרש פוסקין לה תכשיט ע"כ. ושם בח"מ סקי"ח נתן טעם לחילוק שביניהם וז"ל אין נותנין במה להתקשט, אע"פ שכסות ומזון דין א' להם. וכשם שפוסקין לה מזו' כך פוסקין לה כסות, אבל תכשיטין אין פוסקין. וכתב הרמב"ם הטעם שהרי אין לה בעל להתקשט לו ולכשיבא הבעל תתקשט, אבל חרש ושוסה פוסקין לאשתו אפי' תכשיט כי אינה מחוייבת להיות לעולם בלי תכשיט ע"כ. וכ"כ הב"ש סקט"ו, והט"ו כתב בסק"ו וז"ל אבל אין נותנין לה במה להתקשט כיון שאין בעלה בכאן א"צ להתקשט והאי קישוט פרש"י אבקת רוכל שהנשים רגילות בו, אבל שנשטתה פוסקין לאשתו תכשיט ואע"ג דאין כאן בעל הראוי להתקשט לפניו, מ"מ אין דומה למי שהלך בעלה למד"ה שלפני זה, דשם יצא לדעת ולא הניח מזו' ממילא לא ניה"ל. אלא שהב"ד נותנין לה מכח תנאי ב"ד ואין בכלל תנאי אלא מזונות ולא קישוט. משא"כ בנשטתה שנותנין לה דהוי כמי שיצא שלא לדעת ואמרי' מסתמא ניה"ל אי הוי בר דעת, ע"כ גם בקישוט אמרי' כן. וכה"ג מחלק הש"ס לענין מזון בנותיו עכ"ל.

מדבריהם דרבנן, יש ללמוד לנד"ד, אם לתי' הח"מ הב"ש, הרי כתבו דאשת חרש א"א לישראל כל ימיה בלא תכשיט, משמע דתוכל להתקשט אפי' אין לה בעל, רק שיהיה בהיתר, ומזה אני אומר

כסא הכבוד ומכריוות ואומרות אשריכם מלמדי זכות על בני"ו ולא לקטרג עליהם ולהשפיל כבודם עד עפר, ואיסור גמור הוא, ה' ימחול לו.

וסהדי במרומים שהוכרתי לכתוב את כל זה, כדי שלא להיות בכלל שומע חרפת ת"ח ואינו משיב, וכ"ש חרפת כל הרבנים והדיינים שלנו ספרדים ואשכנזים, וטובה תוכחת מגולה היוצאת מאהבת התורה בלי שום פניה ח"ו, ועד בשחק. וכבר ידוע מעשה דר' אלעזר ב"ר שמעון. פעם אחת ראתה אשתו רחש יוצא מתוך אזנו. חלשה דעתה. נר' לה בחלום ואמר לה, הטעם שפעם אחת שמעתי בזלזול ת"ח ולא מחיתי כראוי ע"ש. [וראו לכת"ר לבקש מהם מחילה וסליחתה]. **ומה** שתמה כת"ר על מ"ש בסוף דברי שהדבר ברור להתיר וגם מצוה וחובה על הנשים להתקשט לבעליהן ולכל העולם בהיתר. וזו"ל התירו כמה איסורים שלא תתגנה אשה על בעלה ע"כ. וע"ז תמה כיצד אני מצוה לנשים להתקשט לכל העולם, וזה איסור גמור, ובודאי שסכין המהירות פלטו, ולבעליהן זה ודאי מצוה, אבל הקישוט לבעל הוא בבית, לא בשוק וכו' עכ"ל.

ברוך ה' אין כאן סכין, ולא מהירות, ולא פליטה, אלא בכוונה גדולה, והמידה האחת המיוחדת שיש בי שחנן אותי בה השי"ת בחסדו הגדול, היא שאין אני נבהל להשיב, ואיני ממחר להוציא שום פס"ד מתחת ידי עד שאני מגיחו ומתבונן בו וחוזר עליו הרבה פעמים, ומזה יצא לי הרבה פעמים להגיה ולשנות הרבה דברים. ואני שמח בזה, ולא כמו אחרים שמשיבים מהר על אתר, מה שבא לדעתם בהשקפה א'. ומזה יוצא להם מזו"ל פרי המהירות חרטה, [וגם כבודו נתפס בזה כעת].

והאמת הוא שבזה לא הוצרכתי למקורות בדבר פשוט והניכר לכל העולם, שכל הנשים שבעולם וגם אשת כת"ר בכלל, כאשר רוצים לצאת לשוק, אז מתלבשות יפה בבגדי כבוד כדי שיתראו בכלל נשים נכבדות ויקרות, ובבית אין לובשין אותן, שהם יקרים. וגם בבית מטפלים בבנים ובבישול ובכל צרכי הבית, ויתלכלכו להם. גם מעולם לא יצאו לשוק בבגדי בית, שבזה הן מורידין את כבודן ואת כבוד בעליהן, ובודאי שצעוק יצעק הבעל על אשתו אם יראה אותה מנוולת בשוק לפני חברותיה, ותתגנה בעיניו, אף אם תלבש בגדי כבוד בבית, והבעלים מקפידים על השוק יותר מהבית, ופוק חזי מאי עמא דבר אין צריך להאריך בזה. וגם הבעלים בבית מסירים בגדי כבוד של השוק ולובשים בגדים פשוטים שיוכלו ללכלכן וכיצא, וגם שיהיו בני תורין מעט מכובד של בגדי השוק, וזה שייך גם בנשים, ובפרט שע"פ רוב ולפי רוח היום, יוצאים יחד לשוק בעל ואשתו בבת אחת, ויתבייש לראות אשתו מנוולת כמו ערבית, בתוך נשים אירופיות מלובשות ומקושטות כראוי לרוח הזמן ובהיתר, ורוב האנשים המפותחים בדיעה זו.

וכעת חיפשתי ומצאתי מה שנשאר בזכרוני מימי חורפי, והוא בפ' המדיר דף ס"ה ע"א, דביתהו דרב יוסף בריה דרב מנשיא אחאי לקמיה דרב יוסף.

שום סתירה לדברי אשר הוכחתי שאין איסורו מדאורייתא ע"כ. וע"ז השיב המתברר וז"ל. השתוממתי על המראה וראיתי כי תואנה הוא מבקש לסתור דברי וכו'. ותל"ית הכל כתוב על ספר ומראש וע"ס לא ימצא בכל דברי שכתבתי דפריעת ראש איסורו מדאורייתא, כי אם בזאת היתה אמרתי כי פריעת ראש רמוז בדאורייתא, ופעם כתבתי דאיסורו מקרא דופרע את ראש וכו' דר"ל רמוז מקרא דופרע וכו' זהו אשר כתבתי, ולא ידעתי היכן מצא בדברי דפריעת ראש איסורו מדאורייתא בהחלט, אין זה כ"א סברת הראש ואין זה מדרכי הלימוד הלומדים להוציא הדין לאורה ש"ת. וע"י בס' בא"ש דאיסור פ"ר הוי מדאורייתא מקרא עש"ב ועליו תפול קושייתו עכ"ל"ה.

ואני הצעיר נפלאה דעת ממני להבין מאין הוציא זה שזהו רק רמוז ואסמכתא ולא איסור דאורייתא בהחלט וכמו שגור' מהרמב"ם דפריעת ראש לגמרי היא עוברת על דת משה שהיא מה"ת, ובקלתה עוברת על דת יהודית. וכן משמע להדיא מהש"ס כתובות ע"ב ע"ב, פריעת ראש דאורייתא היא. ומשני מדאורייתא קלתה שפיר דמי. דת יהודית אפי' קלתה גמי אסור. והנה פסק דינו של השואל לא עלה על ספר המחבר, אמנם מתוך דברי המחבר אתה למד את טעמו, ע"ש בדף י"א ע"ג וז"ל ומכאן אתה למד דכל מ"ש הרב הפוסק יצ"ו לו' דליכא איסורא לא בתורה ולא בד"ס מדלא הזכירו הפוס' לא במצות עשה ולא במל"ת קחנו מדבריו וכו' לענ"ד גר' דהגם דלא הוזכר וכו' סו"ס אפי' למטונינה רמוז בדאורייתא ומקרא דופרע את ראש האשה אזהרה שמענו לבנות יש' שלא תצאינה פרועות ראש וכו' ע"ש.

ואני תמה על דברי שניהם ז"ל, דאף שאין בו לא עשה ולא ל"ת, עכ"ו אסור דאורייתא מיהת משום אזהרה דבי רי"ש, וכתמיהת הש"ס בכה, דאורייתא היא, ואם היא אסמכתא אינה דאורייתא, ואף שאין בה עשה ול"ת, הוי כחצי שיעור שאסור מה"ת אע"ג דאין בו עשה ול"ת. וכן כתב הראש"ל בס' יביע אומר ח"ד חאה"ע סי' ג'. והבאתי דבריו בספרי תבו"ש חאה"ע סי' קל"ח ע"ש. והביא ראייה מתוס' שבועות כ"ג ע"ב, גבי חצי שיעור אע"ג דאסור מה"ת כיון דליכא אפי' עשה אלא איסור בעלמא לא חשיב מושבע ועומד מה"ס ע"ש.

אמנם גר' ליישב דבריהם דמצאנו להם חברים בענין אחר כיוצא בזה, והוא בש"ס דגטין דנ"ט ע"א. אלו דברים אמרו מפני ד"ש כהן קורא ראשון ואחריו לוי וכו'. ובש"ס שם ע"ב. א"ל אביי לרב יוסף מפני ד"ש דאורייתא היא (וקדשתו לכ"ד שבקדושה) אלא אמר אביי לכדמר, הבוצע פושט ידו תחלה ואם רצה לחלוק כבוד לרבו וכו', הרשות בידו. ואמר מר עלה ל"ש אלא בסעודה אבל בבהכ"נ לא דאתו לאינצויי ע"כ. פשט הדברים דהתורה נתנה לו רשות וקדשתו לפתוח א' וכו'. אבל יחלוק כבוד וכו' אם ירצה, אבל מדרבנן אינו יכול לחלוק מפני ד"ש. וכ"כ רש"י להדיא וז"ל והיינו דקתני מתני' כהן קורא ראשון כמו שכתוב בתורה ואינו רשאי לחלוק כבוד מפני ד"ש ע"כ.

דגם אותו שהלך למד"ה, איירי שהלך לזמן ויודעים בו שחזור אח"כ, דייקא גמי בדברי הח"מ, וכשיבא הבעל לתקשט, אבל אם ברח ולא ברור לן שיחזור, ודאי דפוס' לה תכשיט אפי' שלא בפניו מטעם הנ"ל. גם לטעם הט"ז הרי כתב הטעם שאין פוס' משום דגלי דעתיה דלא ניח"ל מדלא ציוה, ומוכה דאי ניח"ל וכגון שקודם שילך הניח לה גם במה להתקשט, דפשיטא דמותר לה להתקשט, דודאי אין אסור לה להתקשט, ואין להתקשט ולומר דנותנין לה להתקשט בבית ולא בשוק, דלשון ניח"ל שלא תתנוול, הוא אצל הבריות בשוק.

והנה כל מה שכתוב בפוס' בזה, הוא לענין לחייב הבעל ליתן לה או לא, אבל אין כתוב בהרמב"ם והש"ע שאסור לאשה להתקשט בשוק שלא בפני בעלה, מוכח דמדינא מותר, ורק שקלי וטרי הפוס' אם פוסקין תכשיטין לאשה שלא בפני בעלה, כגון שהלך למד"ה, אבל כשהוא בעיר תתקשט גם בשוק וזהו בכלל שלא תתגנה בפני בעלה, וזהו ממש ענין דביתתו דרב יוסף דאמרה לו לך ולחברך ולחברורך. **ומלבד** כל זה, אעיקרא דמילתא, פאה נכרית היום אינם נתשבת מן התכשיטין היתרים, אלא מלבוש וכיסוי הראש שחובת כל אדם לתת לאשתו, והכל מודים דפוסקין לה ולא בא לכלל תכשיט, ונותנין לה פחות שבהם כמ"ש מר"ן גבי הרדיה, והכל לפי כבוד הבעל.

וכעת בהיותי עוד מחפש בספרים, נוסף על מה שכתבתי דאף לדעת האוסרים פאה נכרית אינו אלא איסור דרבנן ראיתי חידוש אחד, שיש מן הפוסקים שהושבים גילוי שערות גמור של הנשים לאיסור דרבנן דוקא. כן ראיתי בס' וישב יוסף, להרה"ג יוסף נסים בורלא זצ"ל שכתב כן הרבה פעמים בתשובתו חיו"ד סי' ב'. ואזכיר קצת מלשונו שם בדף י"ב ע"ג וז"ל אזהרה שמענו מתנא דבי רי"ש דלא יצאו בפריעת ראש ואפי' דאין איסורא מדאורייתא, ואף אי רגילי, אין זה דרך צניעות. ותנינן שתצא בלא כתובה משום ד"י ע"כ. ובדף י"ג ע"ג וז"ל אבל גילוי שער אשה דאיסוריהו לאו משום דהן החמירו על עצמן אלא איסוריהו מדרבנן ואסמכתא אקרא דשערך נאה וכו' ע"כ. ובריש עמוד ד' וז"ל אלא איסוריהו מאזהרת תנא דבי רי"ש וכו' וסוף כל סוף יש סמך מן התורה וכו' ע"כ. ושם בסוף העמוד וז"ל אלא מתקנת ואזהרה מתנא דבי רי"ש הגו' בסוף המדיה, וא"כ חזר הדבר שהוא תקנת חז"ל. והא דאי משום סייג וגדר נגעו בה ע"כ. ובדף י"ד ע"א וז"ל והאמת כי לא כן הדבר אלא איסוריהו דרבנן ויש לו סמך מדאורייתא ומשום סייג עשו ע"כ.

עוד שם בעמוד ב', במה שתמה עליו השואל על מה שאמר שהוא איסור דאורייתא, וז"ל. ודבריו אינם אלא מן המתמיהין, דפעם גר' עצמו כמנוצח במה שהוכחתי דפריעת ראש לאו דאורייתא אלא אסמכתא בעלמא, ופעם גר' מדבריו כמחליט בדעתו דפריעת ראש איסורו מדאורייתא דוקא, אך בלתי שום סיוע וראיה לדבריו רק בדברים בעלמא, וגם לא הראה לנו

וזהו באמת כמו שכתבתי ממש, דאם נפסוק בזה להחמיר, יבואו להכשל בגילוי ראש לגמרי. וה' יוכנו תמיד לכיון את האמת. אמן.

השמ"ש יצ"א

אחרי שגמרתי פס"ד זה ראיתי עוד לקצת אברכים שכתבו בזה באור תורה אדר א' תשמ"ט סי' ע"ה וסי' ע"ו, והאריכו בלהג הרבה יגיעת בשר, ואין סדר למקרא, ולהיות שכל דבריהם לקוחים מדברי הרב משה הלוי שליט"א, ממילא נדחו כל דבריהם במה שכתבתי למעלה. גם ראיתי שלא הבינו אף דברים פשוטים של הרב כף החיים סי' ע"ה אות י"ט ואות כ', ובסי' שג' אות נה' ואות חן, דברים ברורים. וכתבו משמו היפך מה שאמר, לך נא ראה. גם מדברים גבוהה נגד הא' כמלאכים שאנו פוסקים כמותם בכל מקום. ובכן אין לי עסק עמהם, בסודם אל תבא נפשי, ותול"מ. ע"ה שלום משאש סי"ט

סימן יז

עוד בענין הנ"ל, תוכחת מגולה לש"ש

דרך אגב, בהיותי לומד בפס"ד הנז' של פאה נכרית, ומחפש בספרים. לא יכולתי להתעלם. ונראה לי חובה קדושה לדבר ולהעיר לפני רבותי במה שראיתי בירחון הנכבד אור תורה כסלו תשמ"ט, נערים אפרוחים שלא נתפקחו ועיניהם בד"א של הלכה, מכניסים עצמם בין ראמים, בלי ראיות והוכחות. רק בעלי אסופות והמה אוספים ומונים דברי הפוס' האוסרים למיניהם, החיים והמתים, עד שנלאו למצוא הפתח ועלה להם כמנין פאה זיותר. ואם יחפשו עוד 'מצאו ה' פאות, בלי שהזכירו בדבריהם אף פוסק א' שמתיר, ובלי שראו והבינו גם תוכן דברי האוסרים וטעמם, ואח"כ פוסקים הלכה וזה לשונם. "המורם מכל האמור אין שום היתר לצאת לר"ה בפאה נכרית, והשומע ישמע, והעובר חטא ישא ואנחנו נקיים עכ"ל. על זאת ידו כל הדווים, שנתקיים בנו בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי, ואוי לדור שכך עלה בימיו, שנער בן י"ז שנה שכתבנו עליו בוצין בוצין וכו', עמד במקום גדולים ונעשה גדול ואחראי בעד כל הדור, עד שהגיע לקלל עם קדוש וטהור ובכללם רבנים חרדים ואדמו"רים וראשי ישיבות ואבות בתי"ד ספרדים ואשכנזים, לוי עליהם חטאם ישאו. ומסיים ואנחנו נקיים, כאלו הוא גדול הדור שחייב למחות ומגלה דעתו שהוא נקי והעובר חטא ישא, ולא ידע למי מקלל לדור שלם הסומך על דברי גדולי הפוס' המפורסמים, ולא חש לקמחיה לדבר גבוהה ולא ירא משאתם שמא ישרפוהו בהבל פיהם. כמ"ש הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה. וע"ז יאמר פוסק באיוב, ועתה צחקו עלי צעירים ממני לימים אשר זכו. (כאן המקום להעיר על עורכי הירחון שליט"א אחה"מ שלא העירו ע"ז כדרכם הטוב, או ידחו אותה באמת הבנין ולא יעלו את דברי גדופיו על ספר לגמרי) וגם גאון

ואך בתוס' חולין פ"ז ע"א ד"ה וחיבו וכו' כתבו דא' שעמד במקום חבירו וכו' ואפי' עמד במקום כהן, דהא דדרשי' בנדרים דס"ב ע"א וקדשתו לכ"ד שבקדושה לפתוח א' ולברך, אסמכתא היא ע"ש. גם הרא"ש שם כתב כן דאסמכתא בעלמא היא ע"ש. וכ"כ הטור יו"ד סי' כ"ח. וכ"כ המרדכי בפ' כיסוי הדם סי' תרנ"ו ע"ש. א"כ יש לוי בק"ו, אם שם שכתוב להדיא וקדשתו לכ"ד שבקדושה. והרמב"ם והרבה פוס' מנו אותה במנין המצות. וגם רש"י ועוד פוס' אחרים סברי שהוא דאורייתא וכמ"ל. ועכ"ז התוס' הרא"ש והמרדכי סוברים דהוי אסמכתא. ק"ו להא דופרע את ראש האשה, דאין בזה מחלוקת ולכ"ע אין בה עשה ול"ת, דיפרשו שהיא אסמכתא, ויהיה זה סיעתא להרב וישב יוסף, השואל והמשיב, ויש לי אריכות דברים בפרט זה במקום אחר, ולא באתי אלא להורות שגם בגילוי ראש דא"א עצמה, הרי מצינו לסוברים שהוא מדרבנן ואף שההלכה אינה כן ובכל הפוס' קראוה דת מינה שהיא מה"ת. עכ"ז נוסיף ממנה הרבה חולשת איסורא דפאה נכרית, והדרן למילתין, דכיון דאיכא מחלוקת הפוס', וטעמי האוסרים פג טעמם. יש לומר בריוח גדול ספק דרבנן להקל, ובפרט דהמנהג פשוט להקל, והכל לובשים אותה, ומנהג מבטל מנהג.

זהו הנ"ל להמליץ ישר על עם ישראל קדוש, וכ"ש שההלכה פשוטה וברורה להתיר. וגם מצוה ללבושה כדי להמשיך את כל החילונים ללבושה. וכמו שכתבתי בתחלה, והדברים ברורים. וה' יעמידנו תמיד על האמת, ואל יצל מפי דבר אמת עד מאד. ולר"ח פ' ירושלים עיה"ק בח' שבט תשמ"ט.

הפס"ד הזה נדפס בירחון הנכבד "אור תורה" ונגלה באמיריקא, וראה אותו הרב מלך שפירא שליט"א ובו בזמן קבלתי מכתב ממנו המאשר את דברי ושלה לי צילום מספר סתרי ומניני לא' מגדולי אשכנז המדבר בזה וצרטט על איזה שורות מהפסק, שבהם נתכוונתי לדבריו וז"ל בסוף הפסק. וכאיש נאמן שמעתי שזה זמן לא כביר אשר דרש רב אחד בקהלה גדולה בענין זה במדינה פולונית ושפך כוס חמתו על אותן הנשים המכסין ראשן בפאה נכרית ולא במצנפת כמו בימים הראשונים, וקרא עליהן "ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה" ר"ל, וכשמען זאת השליכו הרבה נשים את הפאה הנכרית מראשיהן, באמרם אם גם זאת לא די. למה לנו להכביד את ראשינו בשייטעל, והולכין עכשיו בלא שום מכסה על ראשיהן. מזה נראה דבזה"ז וכו' ביותר צריך להיות ערום ביראה ולקיים מאמר הכתוב אל תצדק הרבה כדי שלא תכשל לעבור על סיפא דקרא אל תרשע הרבה כמו שאירע לשאול בן קיש כדאיתא ביומא דכ"ב. ועי' עוד מה שכתב רש"י בשבת דקנ"ג ד"ה בו ביום מחקו סאה [ובספר] כלי יקר בקרא דלא תוסיפו על הדבר ולא תגרעו ממנו, ועל כן נ"ל שיותר טוב להשען על דעת הפוס' המתירין כדי שלא אתיא קולא מחומרא וד"ל וכו' וכו' וסיים במסקנתו וז"ל מכל מה שכתבתי בתשובתי מפורש יוצא דלדינא מותר והמחמיר יחמיר לעצמו כמו שהחמיר מרן הח"ס בצוואתו לבני ביתו וכו' עכ"ל.